

E. Alberich – A. Binz, *Forme e modelli di catechesi con gli adulti. Esperienze e riflessioni in prospettiva internazionale*, Editrice Elle Di Ci, 10096 Leumann, Torino 1995, stron 230.

Katecheza dorosłych w państwach Europy Zachodniej oraz na Kontynencie Południowoamerykańskim jest przedmiotem wyraźnego i coraz powszechniejszego zainteresowania nie tylko poszczególnych Konferencji Episkopatu, ale także tematem dość licznych studiów i analiz, o czym możemy się przekonać sięgając chociażby do obszernej bibliografii zamieszczonej w książce E. Alberich i A. Binz, *Adulti e catechesi. Elementi di metodologia catechetica dell'età adulta*, Torino 1993 (Elle Di Ci), s. 159–183. Potwierdza ten fakt wydanie w 1995 r. przez Konferencję Episkopatu Italii nowego Katechizmu dla dorosłych „*La Verità. vi farà liberi*”, jak również niniejszy prezentowany tom na temat form i metod katechez z dorosłymi. Jego autorzy, E. Alberich (wykładowca katechetyki w Salezjańskim Uniwersytecie

Papieskim w Rzymie i Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim, także w Rzymie oraz Przewodniczący Europejskiej Ekipy Katechetycznej) i A. Binz (wykładowca pedagogiki religijnej w Uniwersytecie we Fryburgu Szwajcarskim i członek dyrekcji tamtejszego „Institut Romand de Formation aux Ministères”) uznali tym razem, że nie wystarczy ukazać generalne koncepcje katechezy dorosłych, jak to uczynili w swojej wspomnianej wyżej pierwszej książce, lecz należy zaproponować konkretne jej modele i formy. Katecheza bowiem, jako przedmiot szczególnego zainteresowania dyscyplin pastoralnych, wymaga integralnego łączenia eklezjalnej myśli teoretycznej z propozycjami mającymi praktyczne zastosowanie w działalności duszpasterskiej.

Składające się z jedenastu rozdziałów opracowanie jest propozycją złożoną przede wszystkim tym dorosłym chrześcijanom, którzy pragną pogłębiać swoją chrześcijańską formację, chociaż mogą z niej korzystać także osoby odpowiedzialne za jej organizację na terenie poszczególnych Kościołów partykularnych (Wstęp, s. 5). Kolejne rozdziały są prezentacją poszczególnych modeli i form, jakie najczęściej pojawiają się w praktyce katechetycznej niektórych krajów Europy Zachodniej i Ameryki Południowej. Ich wybór i porządek prezentacji nie są przypadkowe, autorzy kierowali się kryteriami zakładającymi wyodrębnienie szczególnych rodzin albo typów katechezy dorosłych z punktu widzenia zróżnicowanej sytuacji i celów jakie zakłada ten typ formacji w danym Kościele lokalnym; zwrócili uwagę na jej konkretne modele, przy tym najbardziej znaczące, bogate, a co jest szczególnie cenne – stosowane w praktyce od wielu lat i mogące skutecznie pomóc w pogłębieniu formacji. Uwzględnili też ich międzynarodowy charakter, aby dać szeroką panoramę istniejącej praktyki w tym zakresie (s. 10). Każdy rozdział posiada także swój generalny schemat, będący: 1) ogólnym ukazaniem środowiska, w którym dany typ katechezy jest realizowany, 2) szczegółową ilustracją jednego lub więcej konkretnych modeli z podaną jednocześnie ich oceną, 3) próbą podania generalnych uwag specyficznych dla tego typu formacji dorosłych, które nie są tylko technicznymi wskazówkami, ale także dążeniem do ich pogłębienia czy swoistego „uproblematyzowania” poprzez zwrócenie uwagi na kierujące nimi podstawowe zasady, metodyczne wymagania, operacyjne „strategie”, istniejące wartości i możliwe do zaistnienia niebezpieczeństwa, 4) bogatym zestawem podstawowej bibliografii (s. 10–11).

Widoczną troską autorów jest także ukazanie form i modeli katechezy dorosłych, aby wydoły i podkreśliły najważniejsze wydarzenia i wartości, wokół których budowany jest proces formacji chrześcijańskiej. Zwraca uwagę przede wszystkim skoncentrowanie się na sakramencie chrztu, jako podstawowym wydarzeniu dla chrześcijańskiego życia. Odnoszą się do niego propozycje rozdziałów pierwszego i drugiego, w których znaleźć można opis metody katechumenalnej rozumianej jako inicjacja do wiary (rozd. I) oraz re-inicjacja, w przypadku osób już ochrzczonych (rozd. II). Problemy wiary, odkrywania i pogłębiania jej tajemnicy przy pomocy określonych form katechetycznych, są treścią rozdziału trzeciego. Ich dopełnieniem mogą być zebrane doświadczenia metodyczne w rozdziale czwartym, oferującym modele pracy nad podstawowymi dokumentami Kościoła i książkami-przewodnikami, użytecznymi w refleksji zespołowej czy indywidualnej. Dla rodziców po-

szukujących wskazówek o charakterze religijno-wychowawczym w związku z przystępowaniem ich dzieci do sakramentów świętych przeznaczona jest zawartość rozdziału piątego. Rozdział VI przynosi natomiast propozycje form pracy pomocnych w rozumieniu znaczenia liturgii i wspólnoty w życiu wierzącego, podczas gdy kolejny, siódmy, przedstawia metody oparte na Piśmie Świętym. Wskazania metodyczne użyteczne dla formacji idącej ku kierowaniu wierzących dorosłych w obszar życia społecznego zainteresowany czytelnik może znaleźć w rozdziale ósmym. Nie pominięto także problematyki związanej z doskonaleniem zaangażowania dorosłych chrześcijan w życie parafii, czemu służą treści rozdziału dziewiątego. Przedostatnia propozycja (rozd. X) dotyczy modeli i form katechezy dorosłych powiązanej ze środkami społecznego przekazu. Ostatnia zaś (rozd. XI) skierowana jest do tych, którzy zajmują się własną formacją teologiczną i pastoralną niezbędną w pracy animacyjnej na terenie parafii.

Przeglądając bardziej uważnie propozycje zawarte w poszczególnych rozdziałach, możemy odkryć rzeczywiście nie tylko ich bogaty zestaw, ale również pełny opis, wyczerpującą charakterystykę i wskazówki dotyczące praktycznej realizacji.

Proponowane przez autorów modele i formy pracy katechumenalnej (rozd. I) są zapisem doświadczenia Kościoła francuskiego z Lyonu, w którym już od 1953 roku istniał katechumenat funkcjonujący jako instytucja, a duże zasługi w jego upowszechnieniu położył H. Bourgeois. Jego struktura jest podobna do katechumenatu starożytnego. Proponuje się więc w niej najpierw uważne analizowanie przez proboszcza i odpowiedzialnego za katechumenat świeckiego wierzącego próśb osób zainteresowanych przyjęciem chrztu i podjęciem życia chrześcijańskiego. Dalszym etapem jest tworzenie dla nich odpowiedniego środowiska – wspólnoty osób wierzących z parafii, następnie organizowanie spotkań mających na celu dokładne wyjaśnianie katechumenowi tego, co znaczy wierzyć. Czas ten nazywany jest prekatechumenatem i kończy się celebracją rytu zwanego „wejściem do katechumenatu” (s. 20). Po nim następuje okres, zwykle trzymiesięczny, właściwie rozumianego katechumenatu, będący bezpośrednim przygotowaniem do chrztu poprzez katechezę, spotkania indywidualne i zespołowe katechumena z osobą mu towarzyszącą. Kolejnym etapem jest uczestnictwo w małej grupie rodzinnej, aby przygotowujący się do chrztu mógł doświadczyć z bliska życia chrześcijańskiego. Mają w nim miejsce liczne celebracje liturgiczne, skrutynia podczas Wielkiego Postu oraz końcowe uroczystości chrzcielne powiązane z obrzędem bierzmowania. Po chrzcie neofita nadal jest włączony w życie małej wspólnoty wierzących, związanej ściśle z parafią, która pomaga mu stawiać pierwsze kroki jako wyznawcy Chrystusa. Elementami esencjalnymi w drodze katechumenalnej, na które zwraca się uwagę, są: rzetelna katecheza, dobrze zorganizowana liturgia, podkreślanie roli wspólnoty (życie w Kościele), trwanie w postawie nawrócenia oraz pomoc osób towarzyszących katechumenowi. Nie pomija się też w niej wskazań płynących z „*Ordo Initiationis Christianae Adultorum*”, Watykan 1972.

W rozdziale II proponuje się model katechezy dorosłych rozumiany jako droga katechumenalna dla osób już ochrzczonych. Autorzy sięgnęli w tym przypadku do

doświadczeń hiszpańskich, a konkretnie do propozycji ofiarowanych przez cztery diecezje z kraju Basków i Nawarry. Przedmiotem dokładniejszej analizy jest projekt wypracowany przez diecezję w Bilbao. Przeznaczony jest on dla dwóch kategorii osób: dla młodych dorosłych (29–40 lat życia) i dla starszych dorosłych (po 40. roku życia). Jego cele zmierzają, jak podają autorzy, do pogłębienia osobistej więzi z Chrystusem mającej doprowadzić do radykalnej przemiany życia; do odważnego wyznawania wiary; zaangażowania się na rzecz „sprawy Chrystusa”, tzn. do służby na rzecz rozszerzania Królestwa Bożego, czego szczególnym wyrazem jest zainteresowanie się losem najbiedniejszych i, jak to określają, „ostatnich” oraz do poznania całego depozytu wiary. Zakłada 4–5-letni okres formacji, rozłożony na spotkania tygodniowe trwające około półtorej godziny każde. Struktura tej katechezy przewiduje 3 etapy formacji: Pierwszy zwany jest prekatechezą i jest czasem poszukiwań, odkrywania wartości wiary oraz nawrócenia. Służy również wzajemnemu poznaniu się uczestników grupy. W drugim etapie, centralnym, poświęconym dojrzewaniu wiary, w czym podstawową rolę odgrywa katecheza biblijna, chrystocentryczna i eklezjalna, pragnie się doprowadzić uczestników do zrozumienia ważności chrześcijańskiego świadectwa. Trzeci posiada wymiar duchowy, wspólnotowy i pastoralny. Przestrzega się też istnienia elementów zwanych fundamentalnymi, które muszą być zachowane, aby cały proponowany proces doprowadził do skutecznej realizacji celów, a są nimi: uwzględnianie doświadczeń ludzkich i chrześcijańskich; centralność słowa Bożego; odkrywanie wartości modlitwy i liturgii; integracja z życiem parafialnym; otwieranie się na inne grupy chrześcijańskie; świadectwo posiadające wymiar ewangelizacyjny oraz, co należy podkreślić jako słuszną perspektywę integrującą wszystkie wspomniane wyżej wartości, tzn. stan równowagi pastoralnej wszystkich procesów i elementów, aby formacja posiadała integralny, spójny, można rzec „zrównoważony” charakter.

Współautorem III rozdziału jest Lucio S o r a v i t o, jeden z liderów prezentowanej w nim metody tzw. „centrów słuchania” (*centri di ascolto*), szeroko rozpowszechnionej w Italii. Jak bowiem wskazuje przeprowadzony w 1989 roku przez Narodowe Biuro Katechetyczne sondaż, wspomniane centra istniały wtedy w 83 diecezjach włoskich. Tak charakteryzują je sami autorzy: „*Katecheza w centrach słuchania jest tym typem aktywności, który dokonuje się wśród osób wierzących i niewierzących, gromadzących się w domach w celu interpretowania życia w świetle słowa Bożego, aby je ukierunkowywać zgodnie ze wskazaniem tegoż Słowa. W centrach osoby trwają w postawie «słuchania», czy też uważnego analizowania własnego życia, aby interpretować je w świetle Słowa Bożego (od życia do Słowa), albo też słuchają słowa Bożego, by ono było w ich życiu światłem i przewodnikiem (od Słowa do życia)*” [s. 56]. Proponuje się w niej określone schematy rozważań, aby następnie – wykorzystując metody JOC – prowadzić refleksję zmierzającą do realistycznego widzenia sytuacji, jej prawidłowej oceny i skutecznego działania („widzieć”, „oceniać”, „działać”). Szczegółowej analizie poddane zostały dwa modele – z diecezji Udine i Turynu.

Dowartościowaniem elementu intelektualnego w procesie dojrzewania wiary są propozycje zawarte w rozdziale IV. Zostały one wzięte z Kościoła francuskiego,

a konkretnie z Biura d/s katechezy dorosłych w „Centre National de l'Enseignement Religieux” w Paryżu i z „Centre d'Enseignement Théologique à Distance”, także mającego siedzibę w Paryżu, jako najbardziej reprezentatywne i sprawdzone dla tego kierunku pracy. Są także propozycje pracy nad katechizmem dla dorosłych, tym opublikowanym we Francji w 1991 r. Oferują one intelektualną refleksję nad różnymi dokumentami, bardziej znaczącymi książkami, przewodnikami w problemach wiary itp. Autorzy tych metod wyszli z założenia, że każdy dokument czy książka nie jest tylko zbiorem określonych treści, ale także propozycją pedagogiczną, gdyż rozdziały zawierają zwykle sukcesywnie rozwijającą się myśl, którą można przenieść i zastosować w życiu. Sugerują przy tym metodę pracy czy refleksji, którą można streścić jako „wierzyć – rozumieć – celebrować”. Nie jest więc to tylko zwykła dyskusja czy wymiana myśli na dany temat, ale również próba nadania spotkaniu charakteru liturgicznego i sakramentalnego.

Modele i formy katechezy rodzinnej podejmowanej z okazji inicjacji sakramentalnej dzieci, które zawiera kolejny, V rozdział, są bliskie doświadczeniom polskim. Pochodzą z Chile i są dokładnie opracowane, czego na pewnym etapie zabrakło w Polsce, gdy katecheza dzieci gromadziła także i rodziców. Proponowana chilijska katecheza rodzinna stawia sobie jako cel ewangelizację środowiska rodzinnego, bardziej efektywne włączenie go w życie parafialne oraz w życie społeczne i zawiera zwykle dwa poziomy, w których poszczególne etapy są nazywane popularnymi określeniami. Pierwszy jest złożony z trzech etapów: a) Oranie: przygotowywanie terenu – zmierza się w nim do polepszenia wzajemnych relacji w rodzinie oraz wzbudzenia zainteresowania orędziem chrześcijańskim; b) Sianie: głoszenie Chrystusa Zbawiciela – prezentowana jest Osoba Chrystusa i Jego dzieło zbawcze jak również dokonuje się próby określenia znaczenia tych faktów dla życia; c) Zbieranie: odpowiedź – dotyczy udzielenia personalnej odpowiedzi na zaproszenie ze strony Chrystusa oraz jest czasem celebracji sakramentu pojednania. Na drugim poziomie pracuje się nad: a) zdobyciem zdolności krytycznej oceny własnej pracy w roku ubiegłym; b) udoskonaleniem życia we wspólnocie eklezjalnej; c) pogłębieniem znaczenia słowa Bożego, Eucharystii i modlitwy; d) zintensyfikowaniem miłości braterskiej, e) odkryciem własnego miejsca, rodzaju posługi i zaangażowania we wspólnocie chrześcijańskiej. Powyższa metoda korzysta nie tylko z doświadczeń pastoralnych i pedagogicznych, lecz sięga także do przesłanek psychologicznych pomagających doprowadzić ludzi dorosłych do poczucia większej odpowiedzialności, zdobycia właściwej dla wieku dorosłego motywacji zaangażowania w formację (tu: wychowanie własnych dzieci), ofiarując nie tylko teoretyczne wskazania, ale konkretną pomoc.

Analizowane w rozdziale VI modele i formy katechezy dorosłych pochodzą z Francji, Szwajcarii i Holandii. Mają one służyć zdynamizowaniu uczestnictwa w życiu Kościoła lokalnego poprzez tworzenie rzeczywistej wspólnoty i głębszego przeżycia liturgii. Istotnym warunkiem powodzenia procesu formacyjnego w tego typu wspólnotach jest zgoda duszpasterza na większą samodzielność ludzi świeckich w kwestiach dotyczących życia parafii. Typowym jej przykładem są tzw. „Dimanches

d'Emmaüs" z Lyonu, które rozpoczęły swoją działalność już na przełomie 1976/77 r., od dyskusji nad problemem „co oznacza konkretnie wspólnota chrześcijańska?” Z biegiem lat zostały udoskonalone, tak że obecnie, jak piszą autorzy, nadają swoisty tok spotkaniom w świątyni, będącym połączeniem liturgii eucharystycznej z treściami wychowawczymi wydobywanymi z biblijnych perykop. Uczestniczą w nich wspólnie rodzice i dzieci, spełniając sobie właściwe role. Układ Mszy św. pozwala na formowanie mniejszych grup i wzajemną wymianę myśli, aby w pewnym momencie powrócić do kontynuacji wspólnej już dla wszystkich Eucharystii. W innych modelach – szwajcarskich „Dimanches de la Bible” i holenderskiej „katechezie wspólnotowej” opracowanej przez salezjanina Wima Saris'a ogólna idea pozostaje ta sama, a nieco zróżnicowane są tylko środki i metody.

Jakkolwiek wszystkie proponowane modele czerpią z Pisma Świętego, to jednak nie brakło prezentacji odrębnej ich grupy poświęconej jego głębszemu odczytaniu. Rozdział VII przynosi trzy propozycje: model zwany „animacją biblijną” z Kościoła Szwajcarskiego; „spotkania biblijne” z Brazylii oraz „dzielenie się Biblią” („*Gospel Sharing*”) z Południowej Afryki. Wszystkie je łączy idea, aby rozważając słowo Boże w małych wspólnotach w jego świetle postrzegać codzienne życie. Najprostszym z nich, gdyż dostępnym dla przeciętnie wykształconego chrześcijanina, jest projekt afrykański. Jego twórcy podają nawet, że metoda w nim stosowana musi być prosta i nie może wymagać jakiegos szczególnego przygotowania teologiczno-egzegetycznego. I chociaż w tym miejscu mogą się rodzić wątpliwości i obawy o prawidłowy przekaz orędzia zbawienia, to jednak z drugiej strony stanowisko takie posiada uzasadnione racje, te mianowicie, aby Pismo Święte nie zostało sprowadzone do rzędu dokumentu zarezerwowanego tylko dla specjalistów. Jest bowiem ono „Księgą życia”, z której prawdy powinni czerpać wszyscy. Zresztą jakimś „zabezpieczeniem” prawidłowego odczytania prawd biblijnych są wcześniej przygotowane schematy zawierające odpowiednie wskazówki i zalecenia. Wyznaczają też one tok prowadzenia spotkania, który najkrócej przebiega w sposób następujący: 1. Przywitanie i modlitwa; 2. Proklamacja słowa Bożego; 3. Medytacyjne powtarzanie tekstu lub tylko poszczególnych słów; 4. Milcząca medytacja prowadząca do interioryzacji treści; 5. Dzielenie się przemyśleniami; 6. Odniesienia do życia codziennego; 7. Wspólna modlitwa.

Bardziej skutecznemu odkryciu wartości społecznych wiary chrześcijańskiej służą metody opisane w rozdziale VIII. Pochodzą one z Południowej Ameryki, z Brazylii, gdzie tzw. „Braterskie Towarzystwo” („*Campanha da Fraternidade*”) stosuje je w swojej pracy ewangelizacyjnej już od 1962 r. Charakteryzując je, jej autorzy piszą: „*Pragnie się pobudzić miłość w wiernych, aby wyszli naprzeciw osobom dotkniętym katastrofami, sytuacjami ekstremalnymi i pilnymi potrzebami oraz nędzą*” (s. 157). Nie mają one prowadzić tylko do zewnętrznego aktywizmu, ale do odkrycia natury Kościoła, który przecież jest miejscem realizacji miłości zbawczej, obejmującej także wymiar społeczny i polityczny życia (s.157–158). Dlatego znaleźć w nich można elementy liturgiczne, sakramentalne, modlitewne itp. Spotkania mają miejsce najczęściej w okresie Wielkiego Postu, jakby dla zaznaczenia pilności zajęcia się niektórymi najbardziej bolesnymi problemami. Korzysta się w nich co prawda z tradycyjnej

metody „Widzieć–Ocenić–Działać”, ale przecież skutecznej, zważając na fakt, że nie potrzeba skomplikowanych instrumentów dla odkrycia prawdy, która często narzuca się sama. W tym samym rozdziale znaleźć można dość wyczerpujący opis znanych skądinąd „wspólnot podstawowych”, które również przyjmują te same cele. Metoda zakłada wspomniany wyżej schemat pracy, poszerzony o element celebracji („Widzieć–Ocenić–Działać–Celebrować”).

Korzystając z wewnętrznej logiki pracy we „wspólnotach podstawowych” sugeruje się w kolejnym, IX rozdziale, modele katechezy dorosłych zmierzające do odnowy parafii. Są one autorstwa ks. Antonio Fallico z Katanii (Italia) i mają służyć do stworzenia z parafii „wspólnoty wspólnot”. Autor posłużył się przykładem wysyłającego swoich uczniów Chrystusa i zaproponował działanie ewangelizacyjne, które można sprowadzić do schematu: „Chodź – Naśladuj Mnie – Idź”, tłumaczącego się inaczej jako: „Powołanie – Nawrócenie – Misja”. Chodzi w nim o to, aby wsłuchując się w słowo Boże, jednocześnie „wsłuchiwać” się w problemy danej wspólnoty i zarządzać im. Projekt ten zakłada, zgodnie z logiką „wspólnot podstawowych”, tworzenie małych grup, bardziej przez to operatywnych, które realizują, jak podaje autor, katechezę „we wspólnocie”, „prowadzącą do wspólnoty”, „o wspólnocie”, „na rzecz wspólnoty” i „poprzez wspólnotę”.

Dotychczasowy rozwój katechezy dorosłych raczej nie uwzględniał udziału w nim środków społecznego przekazu. Tym cenniejsza jest więc propozycja autorów, aby włączyć w dotychczasowe skromne jej doświadczenia mass-media, co czynią w X rozdziale książki. Analizują model niemiecki noszący tytuł „Dlaczego wierzą chrześcijanie?” („*Warum Christen glauben*”), francuską serię telewizyjną „*Repères pour croire*” i projekt latynoamerykański „SERPAL” (Servicio Radiofónico para América Latina). Każdy z nich składa się z różnego typu audycji, magazynów, transmisji niedzielnej Mszy św., składanych świadectw osób wierzących, wywiadów, dyskusji, prezentacji określonych wydarzeń i osób z historii Kościoła itp. Projekt niemiecki proponuje interesujący program dyskusyjny na temat roli i miejsca chrześcijan we współczesnym świecie czy też inny, na temat współczesnych problemów rodzinno-wychowawczych. Program południowoamerykański podkreśla szczególnie problematykę związaną z promocją osoby, obroną jej praw, uszanowaniem godności itp., co w dużej mierze wynika z istniejących tam uwarunkowań środowiskowych. Realizacja katechezy dorosłych poprzez środki społecznej komunikacji wymaga jednak nie tylko profesjonalnego przygotowania, co zresztą podkreślają autorzy, ale i specyficznego przygotowania odbiorców, aby nie uczestniczyli w niej pasywnie oraz ciągłej baczności na istniejące zawsze niebezpieczeństwo instrumentalizacji treści czy osób – odbiorców.

Końcowy, XI rozdział, zawiera prezentację teologicznego przygotowania działaczy – animatorów pastoralnych, przygotowanego przez „Institut Roman de Formation aux Ministères” (IFM) we Fryburgu Szwajcarskim. Jest to rodzaj kursu katechetycznego dla katechetów, trwający trzy lata, którego uczestnicy spotykają się przez dwa dni w każdym tygodniu na terenie Instytutu. Kolejny, trzeci dzień, jest przeznaczony na kwestie praktyczne i jest rodzajem ćwiczeń w terenie. Proponowana formacja posiada trzy charakterystyczne cechy: jest kształceniem o charakterze biblijno-teologicznym.

pastoralnym i nauką wzajemnego współżycia (wymiar wspólnotowy i formacja duchowa). Nie brakuje w niej także specyficznych metod dydaktycznych odpowiednich dla dorosłego odbiorcy, prac w grupach, momentów indywidualnej refleksji, prac pisemnych, dyskusji, wzajemnych ocen itp.

W prezentowanej książce możemy odnaleźć metody i formy pracy z dorosłymi, które realizowane są w Polsce. Wiele jest jednak nowego materiału, który mógłby ubogacić naszą rodzimą formację chrześcijańską osób dorosłych. Byłoby to tym bardziej korzystne, że katecheza dorosłych w Kościele polskim nie znalazła jeszcze wystarczającego dowartościowania.

Kazimierz Misiaszek SDB

Kazimierz Misiaszek SDB – ks. dr, opiekun Katedry Teologii Pastoralnej na Wydziale Teologicznym ATK.